

SUUNVUORO

Huoli Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen eli Kotuksen tulevaisuudesta on yhdistänyt tiedeyhteisöämme tänä syksynä. Tätä kirjoittaessani talouspoliittinen ministerivaliokunta on jättänyt pöydälle valtion tuottavuusohjelmaa koskevan esityksen, joka toteutuessaan veisi kolmanneksen Kotuksen työntekijöistä, kun nykyisen tuottavuusohjelman 12 henkilötövuoden vähennykseen lisättäisiin 22 henkilötövuoden poisto vuoteen 2015 mennessä. Henkilöstön vähennys tarkoittaisi sitä, että eläköityvien tilalle ei palkattaisi ainuttakaan uutta suomen, ruotsin, sukukielten tutkimuksen tai kieli-teknologian maisteria tai tohtoria. Siitä, miten tällainen vaikuttaisi alamme työllisyyteen, saa vihiä tämän numeron keskusteluosastosta Jaakko Leinon puheenvuorosta, jossa hän kommentoi kieliaineiden valtakunnallisessa tutkijakoulussa Langnetissa vuonna 2006 tekemänsä selvitystä kieliaineiden tohtorien työllisyysnäköistä. Siitä käy myös ilmi, että suomen kielen tutkimusta voi pitää aliresursoituna, kun verrataan tohtoritasoisia yliopistovirkoja eri kieliaineissa.

Tämän numeron laaja Havaintoja ja keskustelua -osasto on omistettu Kotuksen tulevaisuudelle. Sen aloittaa vetoamus, jonka 42 suomen ja sukukielten sekä pohjoismaisten kielten professoria jätti talouspoliittisen ministerivaliokunnan jäsenille tuottavuusohjelman kumoamiseksi Kotuksen osalta. Vaikka vetoamus ei tuoreeltaan näkynyt suomenkielisessä valtamediassa, on huoli kotimaisten kielten tutkimuksen tulevaisuudesta sittemmin noussut esiin monissa eri yhteyksissä laajalevikkisten lehtien pääkirjoituksia myöten. Vetoajien joukko on kasvanut suoranaiseksi kansanliikkeeksi. Tätä kirjoittaessani Internet-adressin Vetoamus Kotuksen puolesta on allekirjoittanut yli 11 600 ihmistä yli 150 paikkakunnalta. Joukossa on merkittäviä kansainvälisiä kielentutkijoita. Laajin tuki on kuitenkin tullut kotimaasta ja ulkomailla toimivilta suomalaisilta.

Yhtä aikaa kansalaisadressin kanssa opetusministeri Sarkomaalle ojennettiin 14 etujärjestön vetoamus. Aloitteentekijöinä ovat toimineet kääntäjät, jotka työssään hyödyntävät Kotuksen palveluja ja joiden kielitietoisuus ja näkemys äidinkielen merkityksestä kansainvälisessä vuorovaikutuksessa on kansakunnan valveutuneimpia. Samaa ei voi sanoa opetusministeriöstä eikä johtavista poliitikoista. Vetoamuksen allekirjoittajina olivat Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton lisäksi Finlands svenska författareförening, Suomen Näytelmäkirjailijaliitto, Suomen Kirjailijaliitto, Suomen Journalistiliitto, Tieteentekijöiden liitto, Suomen tietokirjailijat ry, Äidinkielen opettajain liitto, Suomen tiedetoimittajain liitto, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Sarjakuvantekijät ry, Lukukeskus ry, Littera Baltica ja Nuoren Voiman Liitto. Muusta liikehdinnästä voi mainita, että yksityisenä Internet-yhteydenpitokanavana suosittu Facebookin ryhmässä Säilyttäkää Kotus elinvoimaisena on yli 2 700 jäsentä. Lisäksi useat ammattijärjestöt ovat heränneet vaatimaan tuottavuusohjelman kumoamista kansainvälisen taantuman iskiessä Suomeen. Kotus antoi kasvot tuottavuusohjelmalle — tuolle orwellilaiselle sanahirviölle.

Muut keskustelupuheenvuorot on pyydetty ja pääosin kirjoitettu ennen uusien henkilöstövähennysten paljastumista. Niiden kimmokkeena on strategiatyö, jota Kotuksen sisällä on tehty viime keväästä lähtien sen jälkeen, kun opetusministeriön suorittamasta Kotuksen arvioinnista ilmestyi Eila Rekilän raportti (joka on luettavissa osoitteessa http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2008/kotimaisten_kielten.html?lang=fi). Virittäjä

haluaa pyydettyjen puheenvuorojen kautta edistää tiedeyhteisössämme käytävää avointa keskustelua alamme ainoan valtion tutkimuslaitoksen tehtävistä ja niiden toteuttamismahdollisuuksista.¹ Keskustelu voi tästä jatkua niin Virittäjän palstoilla kuin Kotikielen Seurassakin, ja toivottavasti myös muilla kohtaamisen foorumeilla.

Kotuksen strategiatyö tulee punnittavaksi laajapohjaisessa työryhmässä, jonka opetusministeriö asettaa. Siihen tulee edustajia ministeriön, Kotuksen ja yliopistojen lisäksi mahdollisesti myös Arkistolaitoksesta, Kansalliskirjastosta, Suomalaisen Kirjallisuuden Seurasta, Svenska Litteratursällskapetista ja Suomalais-Ugrilaisesta seurasta. Ainakin opetusministeriö on maininnut nämä tahot yhteistyökumppaneina. Mitä tämä tarkoittaa rahoituksen, työpaikkojen ja hankkeiden kannalta, jää nähtäväksi. Tuottavuusohjelman kohtalosta on odotettavissa uusia päätöksiä jo ennen kuin tämä lehti tavoittaa lukijansa.

Tässä numerossa näyttäytyy myös Kotuksessa tehtävä tutkimus: Hanna Lappalainen esittelee tuloksiaan Kotuksen tutkimusosastossa käynnissä olevasta asiointikielihakkeesta henkilötunnuspyyntöjen rutiininluonteisuuden osalta. Kaksi muuta tämän numeron tutkimusta käsittelevät suomen kielen erityisluonnetta. Alexandre Nikolaev ja Jussi Niemi tarkastelevat kvantitatiivisin menetelmin suomen taivutusluokkien eroja ja taivutusparadigman monimutkaisuuden heijastumista luokan produktiivisuuteen. Merkittävimpiin kansainvälisiin typologeihin kuuluva Östen Dahl puolestaan asettaa suomen kielen vasten sitä kielitypologista vertailutaustaa, joka paljastuu kansainvälisenä suurhankkeena toteutetusta kartastosta World Atlas of Language Structures (WALS), joka on äskettäin saatu myös käyttökelpoiseen Internet-muotoon. Dahlin katsaus on luettavissa alkuperäiskielisenäkin ruotsiksi Verkko-Virittäjistä.

Tämän numeron myötä Virittäjän englanninkielisten abstraktien kääntäjänä aloittaa David Hackston. Kiitämme Peter Ovellia pitkään jatkuneesta hyvästä yhteistyöstä ja panoksesta suomenkielisen kielitieteellisen tutkimuksen saattamiseksi myös suomea taitamattomien lingvistien tietoon.

Virittäjä yhtyy Kotusta tukevien ja sen työpaikkojen puolesta vetoavien joukkoon. Kotuksen pysyvät virat mahdollistavat sen pitkäjänteisen tutkimustyön, jonka pohjalta niin suuret sanakirjahankkeet kuin käytännön kielenhuoltokin rakentavat suomalaista identiteettiä, tietoisuutta omasta kielestä ja kulttuurista ja taitoa toimia yhä monikulttuurisemmassa ja kansainvälisemmässä vuorovaikutuksessa. Viisaasti monikielisyttä ja vähemmistökieliä tukeva kielipolitiikka tarvitsee tuekseen vankan tutkimuspohjan. Kotuksen arkistot ja sähköiseen muotoon yhä laajemmin saatettavat aineistot, sanakirjat ynnä muut työn hedelmät muodostavat maailmanlaajuisestikin ainutlaatuisen monipuolisen ja runsaan muistiorganisaation, joka tarvitsee vaalijansa ja kehittäjänsä. Ne mahdollistavat myös laajoihin aineistoihin pohjautuvia uudenlaisia tutkimushankkeita ja sovelluksia. Kotuksen eri toiminnot kytkeytyvät yhteen elimelliseksi kokonaisuudeksi, jonka opetusministeriössä suunniteltu »palastelu» tuhoaisi. Kieli on korvaamaton, ja niin on Kotuskin. ■

TIINA ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ
MINNA JAAKOLA

¹ Meillä ei tilanpuutteen vuoksi ollut mahdollisuutta pyytää puheenvuoroa kovin monelta professorilta, ja muutama joutui kieltäytymään kirjoituskutsusta. Kotuksen johto ei katsonut voivansa kommentoida asiaa julkisesti niin kauan kuin strategiatyö on kesken.